

پایش تحولات تجارت جهانی

(گزارش بیست و ششم)

در این شماره می خوانید:

۱. آثار شگرف بحران اکرین: حرکت از تجارت آزاد بین المللی به سمت تجارت آزاد با کشورهای

دارای ارزش مشترک

۲. فرصت های کربن زدایی برای کشورها: تأمین مالی راه آهن سریع السیر آنکارا به ازمیر با اعتبار

صادراتی بریتانیا

۳. تحول در کریدورهای ترانزیتی منطقه: دسترسی هند به آسیای مرکزی و افغانستان از طریق

پاکستان

۴. تسویه بدهی ۱,۲ میلیارد دلاری پیش شرط تداوم همکاری چین با پاکستان

درآمد

ایران در اقتصاد سیاسی بین‌الملل موقعیتی دوگانه دارد. از یک سو ارتباطات بین‌المللی این کشور به کمترین میزان در دهه‌های اخیر رسیده است. از دیگر سو کشور به صورت مضاعف از تحولات در محیط روانی و عملیاتی اقتصاد سیاسی بین‌الملل متأثر می‌شود. سلسله گزارش‌های "پایش تحولات تجارت جهانی"، رویدادهای کلیدی در محیط ژئواکونومیک ایران را مورد بحث و بررسی قرار می‌دهد. در این قالب رویدادها از منظر تأثیرگذاری بر دیپلماسی اقتصادی و موقعیت ژئواکونومیک ایران مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرند. در این گزارش، گلچینی از تحولات اخیر در دولایه جهانی و منطقه‌ای محیط ژئواکونومیک ایران مورد بحث و بررسی قرار گرفته‌اند.

تحولات جهانی

تحریم‌های جدید علیه روسیه

- ایالات متحده طیف گسترده‌ای از شرکت‌های نظامی روسیه، ۳۲۸ نفر از اعضای دومای روسیه و مدیرعامل Seberbank دومین بانک بزرگ روسیه را تحریم کرد
- وزارت خزانه داری آمریکا اعلام کرد خرید طلای روسیه از سوی شرکت‌ها می‌تواند به تحریم آنها منجر شود. آمریکا می‌کوشد مانع از داد و ستد ذخایر طلای بانک مرکزی روسیه در بازارهای بین‌المللی شود.
- در بسته تحریمی جدید اتحادیه اروپا مجموعه‌ای از شرکت‌های بزرگ دولتی روسیه هدف قرار گرفته‌اند که اتحادیه از آنها به‌عنوان مجتمعات نظامی-صنعتی روسیه نام برده است. در قالب این تحریم‌ها سرمایه‌گذاری در شرکت‌های بزرگ نفتی روسیه شامل روس نفت، گازپروم نفت و ترنس نفت ممنوع شده است. گردش مالی این شرکت‌ها حدود ۹ میلیارد دلار برآورد شده است.
- اتحادیه اروپا امتیازاتی را که پیش از این برای تجارت با روسیه در قالب سازمان تجارت جهانی قائل شده بود را لغو کرد، صادرات کالاهای لوکس به روسیه را ممنوع نمود و واردات آهن و فولاد از روسیه را ممنوع کرد. برآوردها نشان می‌دهد که در پی ممنوعیت واردات آهن و فولاد از روسیه به اتحادیه اروپا حدود ۳,۳ میلیارد دلار از درآمد صادراتی روسیه کاسته خواهد شد. افزون بر این لغو مزیت کامله الوداد، زمینه را برای برخورد کشورهای دیگر با صادرات روسیه، فارغ از الزامات و محدودیت‌های سازمان تجارت جهانی فراهم می‌کند.
- اتحادیه اروپا بر سر تحریم نفت روسیه به اجماع نرسید. علیرغم کوشش برخی کشورها برای اعمال تحریم بر نفت روسیه، آلمان این اقدام را علیه منافع اتحادیه برشمرد و برخی کشورهای دیگر نیز با این اقدام مخالفت کردند.

- سوییس ۶ میلیارد دلار از دارایی‌های روسیه را مسدود کرد.
- بریتانیا گروه آلفا یکی از بزرگترین شرکت‌های تامین مالی و سرمایه‌گذاری در روسیه و گازپروم بانک، سومین بانک بزرگ روسیه را تحریم کرد. این کشور همچنین طلای روسیه را نیز تحریم کرد. طلا ۲۱ درصد ذخایر ارزی روسیه را تشکیل می‌دهد.
- استرالیا صادرات آلومینیوم به روسیه را ممنوع کرد و وعده تامین زغال سنگ مورد نیاز اوکراین را داد. افزون بر این تحریم‌هایی بر بخش معدن روسیه و برخی از افراد ذی نفوذ وضع کرد.
- ژاپن ۱۵ فرد ذی نفوذ و ۹ سازمان روسیه را تحریم کرد.
- شرکت‌های بزرگ ارائه‌دهنده خدمات نفتی همچون هالیبرتون و چند شرکت بزرگ دیگر، اعلام کرده‌اند در پیامد تحریم‌های غرب علیه روسیه، سرمایه‌گذاری‌های جدیدی در این کشور صورت نخواهند داد.
- شرکت رنو به همکاری با شرکای روس و تولید خودرو در روسیه پایان داد. روسیه دومین بازار بزرگ این شرکت است. رنو برای پایان دادن به فعالیت تجاری در روسیه هنوز تصمیمی نگرفته است.

صد اقدام روسیه برای مقابله با تحریم

- دولت روسیه از اقدامات صدگانه برای مقابله با تحریم‌ها سخن گفته است. روسیه در این قالب در هفته اخیر اقدامات ذیل را صورت داده است:
- حدود ۹ میلیارد دلار برای حمایت از شرکت‌های کوچک و متوسط و بخش‌های آسیب‌پذیر اختصاص داده است. افزون بر این تسهیلات جدیدی برای واردات از کشورهای عضو اتحادیه اقتصادی اوراسیا در نظر گرفته است و سهمیه واردات از این کشورها در برخی حوزه‌ها را افزایش داده است. این اقدامات به تدریج از پایان مارس ۲۰۲۲ اجرایی خواهند شد.
- دولت روسیه در راستای حمایت از امنیت غذایی، صادرات غلات به کشورهای عضو اتحادیه اقتصادی اوراسیا تا پایان ژوئن ۲۰۲۲ را ممنوع کرده است. صادرات غلات روسیه در ماه‌های نخست سال ۲۰۲۲ حدود ۷۰ درصد نسبت به مدت مشابه سال ۲۰۲۱ کاهش یافته است.
- پوتین به شرکت‌های صادرکننده گاز روسیه یک هفته مهلت داده است تا مکانیسم دریافت بهای گاز صادراتی را از ارزش‌های رایج به روبل تغییر دهند. این دستور در واکنش به تحریم‌های گسترده غرب صادر شد و شیوه اجرایی شدن آن چندان روشن نیست. صادرات گاز به کشورهای تحریم‌کننده روسیه مشمول این اقدام می‌شود.
- بانک مرکزی روسیه دارایی‌های کشورهای تحریم‌کننده مسکو را مسدود کرده است. میزان دارایی‌های این کشورها در روسیه مشخص نیست.
- روسیه مالیات بر گندم صادراتی را از ۸۶,۴ دلار به ازای هر تن به ۸۷ دلار افزایش داد. این تغییر از ۳۰ مارس ۲۰۲۲ اجرایی می‌شود. مالیات بر غلات نیز افزایش یافته است.

آلمان در پی احیای موافقتنامه تجارت و سرمایه‌گذاری فرآتلانتیکی

وزیر دارایی آلمان اخیراً از لزوم احیای مذاکرات برای نیل به موافقتنامه تجارت و سرمایه‌گذاری میان ایالات متحده و اتحادیه اروپا سخن گفته است. مذاکرات این موافقتنامه از سال ۲۰۱۳ آغاز شد، اما در دوره ترامپ ایالات متحده فرایند مذاکراتی را متوقف کرد. وزیر دارایی آلمان بر درس گرفتن از خطاهای گذشته در فرایند مذاکراتی فرآتلانتیکی تأکید کرده و یادآور شده است که توسعه تجارت و سرمایه‌گذاری میان کشورهایی که ارزش‌های مشترکی دارند نه یک انتخاب که الزامی در شرایط جدید اقتصاد سیاسی بین الملل است. با تشدید تنش‌ها میان غرب با چین و روسیه، تجارت جهانی احتمالاً بیش از گذشته به سوی بلوک‌های منطقه‌ای گرایش می‌یابد.

بریتانیا در پی توافق تجارت آزاد با آمریکا

مذاکرات بریتانیا و ایالات متحده برای روزآمد سازی و توسعه موافقتنامه تجارت آزاد از سر گرفته شد. بریتانیا پس از خروج از اتحادیه اروپا همواره در پی دسترسی گسترده‌تر به بازار آمریکا بوده اما دولت بایدن چندین روی خوش نشان نداده است. برخورد سرد دولت بایدن حتی باعث شد بریتانیا به امضای موافقتنامه‌های تجاری با ایالت‌های آمریکا روی آورد.

اما حمله روسیه به اوکراین و افزایش همبستگی میان دو سوی آتلانتیک فرصتی تازه برای توسعه روابط تجاری آنان فراهم آورده است. بریتانیا می‌کوشد از این فرصت برای توسعه روابط خود با بزرگترین بازار جهان بهره‌گیرد. حجم تجارت دو کشور ۲۶۳ میلیارد دلار است. با وجود از سرگیری مذاکرات تجاری، اما نیل به توافقی جدید و گسترده با موانع مهمی مواجه است. دولت بایدن سیاست تجاری خود را در راستای حمایت از طبقه متوسط و کارگر ایالات متحده تعریف کرده و علاقه چندانی به گشودن درها ندارد. کنگره ایالات متحده نیز بر خلاف گذشته حامی سرسخت تجارت آزاد نیست. دسترسی گسترده‌تر بریتانیا به بازار آمریکا با وجود خوشبینی‌های دولت جانسون آسان نخواهد بود.

وام ۲,۳ میلیارد دلاری بریتانیا به ترکیه

بریتانیا و ترکیه بر سر ارائه وامی ۲,۳ میلیارد دلاری برای ایجاد خط آهن سریع‌السیار آنکارا به ازبکستان توافق کردند. این خط به طول ۵۰۳ کیلومتر دو شهر کلیدی ترکیه را به یکدیگر متصل می‌کند. این وام بزرگترین اعتبار صادراتی است که بریتانیا به کشور دیگری اختصاص داده است. اجرای این پروژه را شرکت‌های بریتانیایی و ترک بر عهده خواهند داشت. در این قالب تمامی تجهیزات مورد نیاز پروژه و نیز خدمات توسط شرکت‌های بریتانیایی تأمین خواهد شد. بریتانیا ترکیه را یکی از مهمترین شرکای تجاری خود می‌داند. افزون بر این ارائه این وام را در راستای کربن‌زدایی از حمل و نقل ترکیه بر می‌شمارد. کربن‌زدایی از اهداف مشترک دو کشور است.

هند و استرالیا در آستانه توافق تجاری

هند و استرالیا از در دسترس بودن توافق تجارت آزاد میان دو کشور سخن گفته‌اند. مذاکرات تجارت آزاد میان دو کشور از سال ۲۰۱۱ آغاز شده است، اما به صورت پی در پی دچار وقفه شده است. در ماه‌های اخیر مذاکرات پیشرفت قابل توجهی داشته است. نگرانی دو کشور از نفوذ فزاینده چین در اقتصاد جهانی و وابستگی آنان به این کشور یکی از دلایل مهم نیل به توافق ذکر شده است. دو کشور منافع مشترکی در مقابله اقتصادی و سیاسی با چین دارند. افزون بر این استرالیا از منابع معدنی قابل توجهی بویژه در فلزات کمیاب برخوردار است و هند نیاز فزاینده‌ای به این فلزات برای صنعت در حال رشد باتری‌های الکتریکی پیدا می‌کند. از طرف دیگر نیروی کار ماهر هند برای استرالیا از جذابیت ویژه‌ای برخوردار است.

تحولات منطقه‌ای

دسترسی هند به آسیای مرکزی و افغانستان از طریق پاکستان

در هفته‌های اخیر نخستین محموله صادراتی هند از طریق پاکستان و افغانستان به ازبکستان صادر شد که تحولی نمادین در کریدورهای ترانزیتی منطقه محسوب می‌شود. محموله شکر صادراتی هند از طریق بمبئی به بندر کراچی پاکستان و سپس از طریق افغانستان به ازبکستان ارسال شد. پاکستان در سال‌های اخیر همواره در پی عملیاتی کردن کریدور ترنس افغان بوده است، کریدوری که ازبکستان را از طریق افغانستان به بندر کراچی و آب‌های آزاد متصل می‌کند. انتقال این محموله نشانی از آغاز فعالیت این کریدور است. پاکستان به شرکت‌های ازبک و افغان اجازه داده تا از بنادر این کشور برای صادرات و واردات کالا از هر کشوری از جمله هند بهره‌گیرند. پاکستان حتی در راستای تقویت طالبان اخیراً با انتقال محموله ۵۰ هزار تنی گندم اهدایی هند به افغانستان از طریق خاک خود موافقت کرده است.

توافق تجاری تازه افغانستان و پاکستان

افغانستان و پاکستان بر سر تسهیل روابط تجاری دو کشور به توافق تازه‌ای دست یافتند. در قالب این توافق کنسولگری‌های پاکستان در قندهار و خوست برای کامیون‌های افغانستان و کنسولگری‌های افغانستان در پیشاور و کویته اقدام متقابلی در راستای تسهیل تردد صورت می‌دهند. این توافق هزینه نقل و انتقال کالا میان دو کشور را به صورتی چشمگیر کاهش می‌دهد. افزون بر این ترانزیت کالای پاکستانی به آسیای مرکزی از مسیر افغانستان را تسهیل می‌نماید. در سال‌های اخیر پاکستان کوشیده تا افغانستان را به دروازه دسترسی به آسیای مرکزی مبدل نماید. ظهور طالبان فرصتی مهم در راستای برآورده شدن این هدف است. افزون بر این دو کشور در مورد بهره‌گیری گسترده‌تر تجار افغانستان از بندر گوادر نیز به توافق رسیده‌اند.

بازگشت روسیه به بازار گاز افغانستان

برخی شرکت‌های روسی صادرات گاز مایع به افغانستان را در ماه مارس از سر گرفتند. این شرکت‌ها اعلام کردند تا چند هفته آتی حدود ۱۰ هزار تن گاز مایع به افغانستان صادر خواهند کرد. صادرات گاز مایع روسیه به افغانستان از اوایل سال ۲۰۲۰ میلادی متوقف شده بود. بازگشت به بازار کوچک افغانستان برای شرکت‌های روسی جذابیت چندانی نداشت، اما اکنون که فشار بر صادرات انرژی روسیه به شدت افزایش یافته است و کشورهای اروپایی می‌کوشند جایگزین‌هایی برای گاز روسیه بیابند، شرکت‌های روسی به بازارهای حاشیه اهمیت بیشتری می‌دهند. بازگشت این شرکت‌ها به بازار کوچک افغانستان نشانی از شدت فشارهای تحریمی علیه روسیه و بخش انرژی این کشور است.

بخش خصوصی افغانستان امیدوار است زمینه را برای صادرات گاز روسیه از طریق این کشور به بازارهای دیگر فراهم آورد. البته نقش‌آفرینی افغانستان در سطح گسترده در ترانزیت گاز روسیه بعید به نظر می‌رسد اما احتمالاً می‌تواند در جذب بخشی از صادرات شرکت‌های کوچک و متوسط روسیه نقش ایفا نمایند.

عدم پرداخت بدهی شرکت‌های چینی: بحران جدید کریدور اقتصادی چین-پاکستان

در هفته‌های اخیر رسانه‌ها از تهدید چین به کاهش همکاری با پاکستان در قالب کریدور اقتصادی چین پاکستان خبر داده‌اند. دولت چین از تاخیر در پرداخت بدهی‌های شرکت‌های چینی به عنوان معضلی اساسی در مسیر اجرای پروژه کریدور اقتصادی چین یاد کرده که می‌تواند تداوم همکاری را با مشکلات جدی مواجه نماید. شرکت‌های چینی بابت انجام پروژه‌های مختلف، حدود ۱,۲ میلیارد دلار از طرف‌های پاکستانی طلب دارند و علیرغم اعتراضات هنوز طلب خود را دریافت نکرده‌اند. چین تامین مالی پروژه‌های جدید را به پرداخت بدهی طرف پاکستانی منوط کرده است. از همین رو در آستانه سفر اخیر نخست‌وزیر پاکستان به چین، شرکت‌های پاکستانی ۲۸ میلیون دلار از بدهی خود را پرداخت کرده‌اند.

چین در قالب کریدور اقتصادی چین-پاکستان وعده سرمایه‌گذاری ۶۲ میلیارد دلاری در پاکستان داده است که تا کنون حدود ۲۰ میلیارد دلار از این میزان وارد فاز اجرایی شده است. در این قالب ۱۰ پروژه در حوزه انرژی با سرمایه‌گذاری ۱۰ میلیارد دلاری به انجام رسیده است و حدود ۴,۲ میلیارد دلاری سرمایه‌گذاری دیگر در این حوزه نیز در مراحل پایانی انجام پروژه‌ها قرار دارد. حل مشکل تاریخی بخش انرژی پاکستان و تامین برق پایدار برای این کشور ۲۰۰ میلیون نفری مهمترین بخش کریدور اقتصادی را تشکیل می‌دهد. دولت پاکستان با بحران مالی شدید و کسری بودجه ۲۴ میلیارد دلاری روبروست. تقاضای دولت پاکستان برای تغییر در وضعیت بدهی‌های این کشور به چین در قالب کریدور اقتصادی، از سوی بیجینگ رد شده و چین بر تسویه بدهی‌ها به عنوان پیش شرطی برای تداوم همکاری تاکید کرده است.

امارات در پی تبدیل شدن به هاب تجارت جهانی

وزیر تجارت خارجی امارات هدف قانونی سیاست تجاری این کشور را حضور و نقش آفرینی این کشور در ۹۰ درصد تجارت جهانی برشمرده است. این هدف به معنای متنوع سازی حداکثری شرکای اقتصادی این کشور و سرمایه گذاری آن در بازارهای دور دست است. امارات در ۲۰۲۱ هشت کشور هند، بریتانیا، ترکیه، کره جنوبی، ایتالیایی، اندونزی، اسرائیل و کنیا را به عنوان کشورهای هدف برای امضای موافقتنامه تجارت آزاد تا پایان ۲۰۲۲ انتخاب کرد که ۶ کشور ورای خاورمیانه قرار گرفته اند. نخستین موافقتنامه در این چارچوب در ابتدای ۲۰۲۲ با هند به امضا رسید. برآوردهای اولیه نشان می دهد که با امضای این توافق حجم تجارت هند و امارات تا ۵ سال آینده از ۶۰ میلیارد کنونی به ۱۰۰ میلیارد دلار افزایش خواهد یافت.

تمرکز تجاری امارات بر آسیا، آفریقا و آمریکای جنوبی است. این کشور در ۵ سال اخیر ۴ میلیارد دلار در آمریکای لاتین سرمایه گذاری کرده است. تمرکز امارات بر اقتصادهای فرامنطقه ای اقدامی هوشمندانه است. سهم محیط پیرامونی امارات از اقتصاد جهانی حدود ۵ درصد است. این کشور نیازمند توجه و تمرکز بر کانون های ثروت جهانی است که ورای منطقه خاورمیانه قرار گرفته اند.

علاوه بر کشورهای فوق دولت امارات همچنین از آغاز مذاکرات موافقتنامه تجارت آزاد با استرالیا در آینده ای نزدیک خبر داد. امارات مهمترین شریک تجاری استرالیا در خاورمیانه محسوب می شود و دروازه دسترسی این کشور به بازارهای منطقه است. حجم تجارت دو کشور در ۲۰۲۰ حدود ۶ میلیارد دلار بوده است و میزان سرمایه گذاری دو کشور در اقتصادهای یکدیگر نیز حدود ۱۶ میلیارد دلار بوده است.

اسرائیل در پی گسترش موافقتنامه های تجارت آزاد

اسرائیل اولویت سیاست تجاری خود را تا پایان سال ۲۰۲۲ گسترش موافقتنامه های تجاری با طیفی از کشورهای خاورمیانه و آسیایی اعلام کرده است. در این قالب اسرائیل بر توسعه و پیشبرد مذاکرات تجاری با هند و چین برای انعقاد موافقتنامه تجارت آزاد متمرکز شده و مذاکرات با اتحادیه اقتصادی اوراسیا را تا حد قابل توجهی پیش برده است. تل آویو امیدوار است موافقتنامه تجارت آزاد با امارات عربی متحده را تا تابستان ۲۰۲۲ به سرانجام برساند. اسرائیل می کوشد از طریق موافقت نامه تجارت آزاد با امارات عربی متحده به بازار کشورهای که این رژیم را به رسمیت نمی شناسند نیز دست یابد. هند و چین در سیاست تجاری اسرائیل از اهمیت روزافزونی برخوردارند. اسرائیل می کوشد روابط تجاری با این دو غول آسیایی را نهادینه نماید و در پرتو موافقتنامه های تجارت آزاد شرایط بهتری برای دسترسی شرکت های خود به بازار عظیم این کشورها ایجاد نماید.

داده های تازه

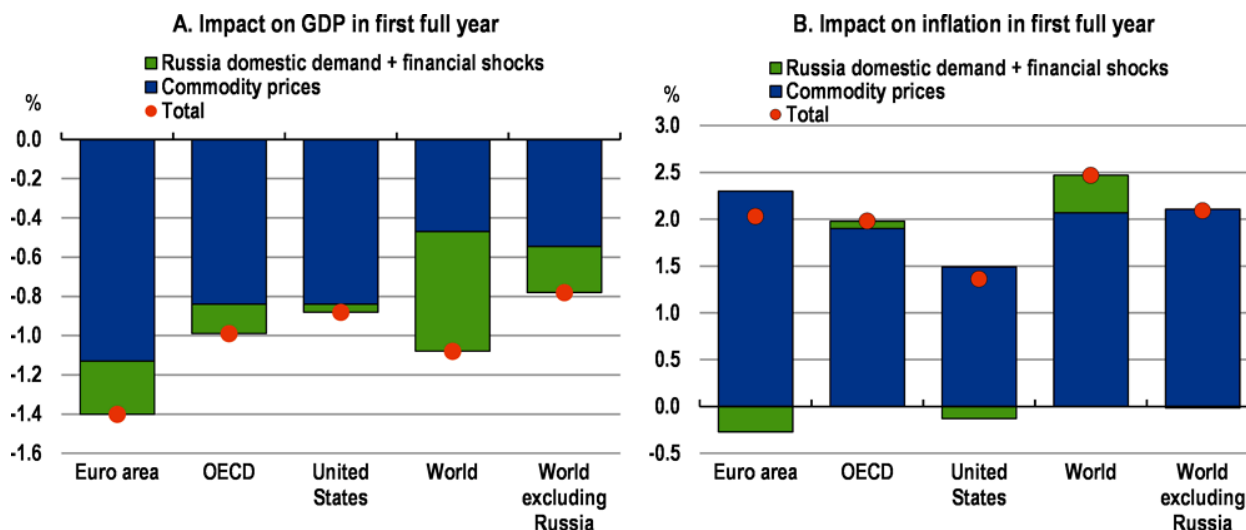
تاثیرات جنگ اوکراین بر اقتصاد جهانی

سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (OECD) در گزارشی که اواسط مارس ۲۰۲۲ منتشر کرد، ارزیابی جدیدی از تاثیرات جنگ اوکراین بر اقتصاد جهانی ارائه داد. نکات کلیدی این گزارش را به صورت ذیل می توان دسته بندی کرد:

- آثار کلیدی جنگ اوکراین به صورت گسترده ترین بحران آوارگان برای اروپا در دوره پس از جنگ دوم جهانی رخ خواهد نمود. اما از آنجا که روسیه و اوکراین اقتصادهای کوچک و متوسطی محسوب می شوند، آثار این جنگ بر اقتصاد جهانی به حوزه های امنیت غذایی، امنیت انرژی و کمبود برخی فلزات محدود خواهد ماند.

- تاثیرات این جنگ بر اقتصاد جهانی در قالب کاهش ۱ درصدی تولید ناخالص جهانی و افزایش ۲ درصد تورم احتمالاً رخ خواهد نمود. البته در صورتی که این جنگ تداوم یابد. نمودار ذیل دامنه تاثیرات جنگ را نشان می دهد

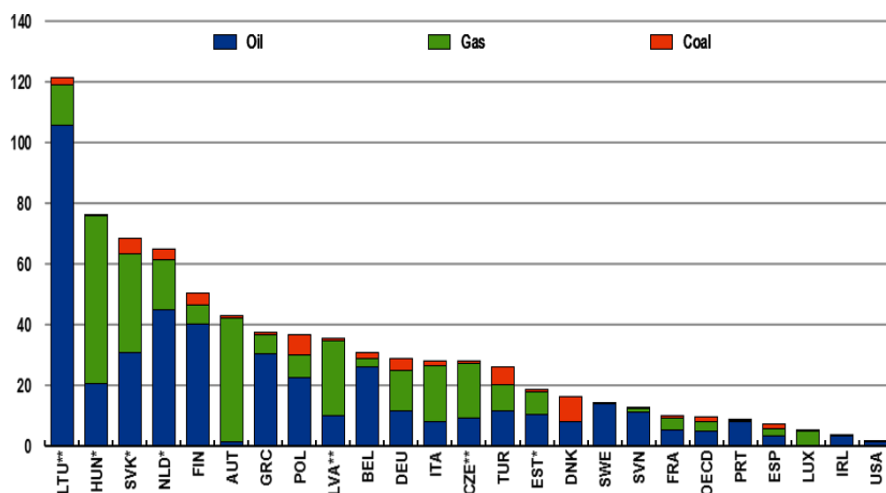
نمودار ۱- تاثیرات جنگ اوکراین بر تولید ناخالص داخلی و تورم جهانی در بازه زمانی یک ساله

- جنگ اوکراین مشکلات وابستگی به انرژی وارداتی از روسیه را برای اروپا آشکار کرد. دولت های اروپایی نیازمند در پیش گرفتن سیاست های جدیدی برای کاهش وابستگی به انرژی روسیه اند. نمودار ذیل میزان وابستگی کشورهای مختلف اروپایی به انرژی وارداتی از روسیه را نشان می دهد.

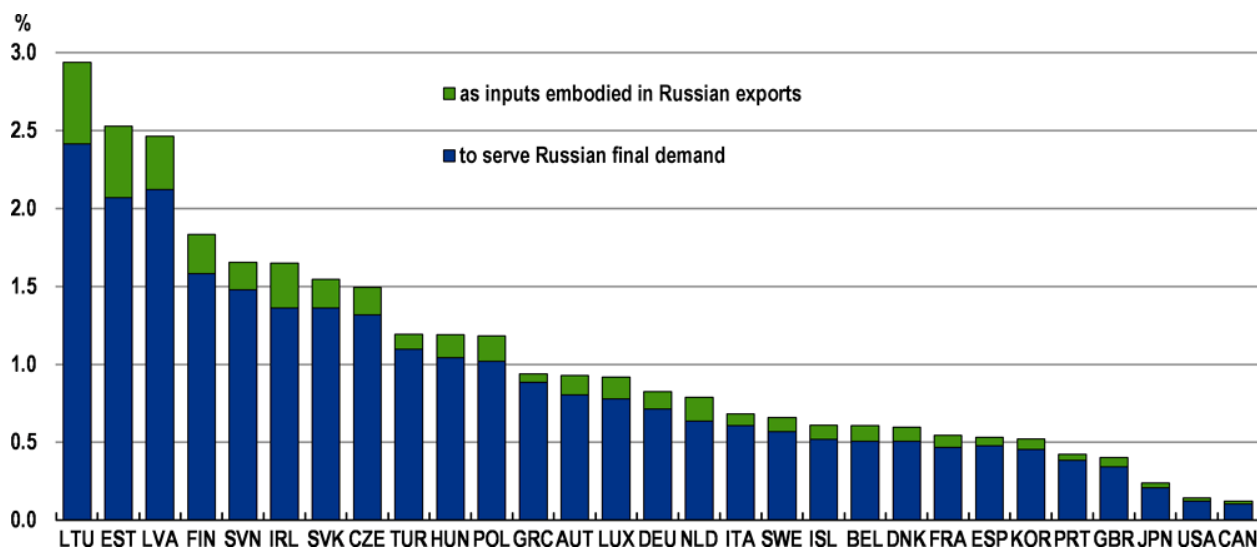

نمودار ۲- میزان وابستگی کشورهای اروپایی که گاز، نفت و زغال سنگ وارداتی از روسیه

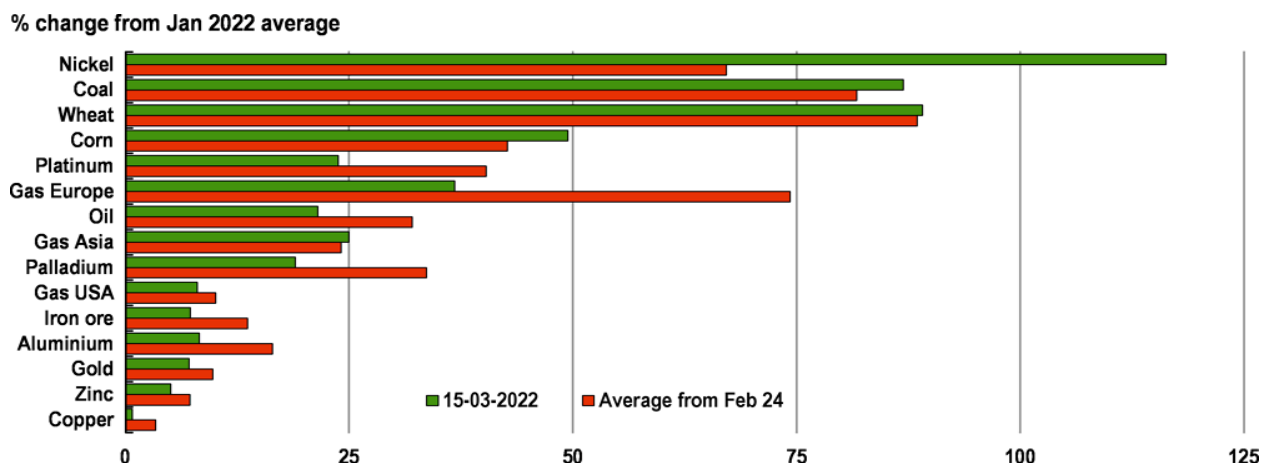
- سهم روسیه در صادرات کشورهای توسعه یافته اندک است. این بحران آسیب‌های جدی به صادرات این کشورها نمی‌زند. نمودار ذیل تنیدگی اندک اقتصاد‌های پیشرفته به اقتصاد روسیه (به استثنای حوزه انرژی) را نشان می‌دهد. از همین روست که غرب به جز حوزه انرژی سایر بخش‌های اقتصاد روسیه را تحریم کرده است.

نمودار ۳- سهم اندک روسیه در زنجیره تامین محصولات صادرات کشورهای توسعه یافته

- آثار کلیدی جنگ اوکراین عمدتاً در افزایش قیمت و کمبود کالاهایی که این دو کشور در آنها موقعیتی ویژه دارند رخ خواهد داد. نمودار ذیل اثر کوتاه مدت جنگ بر کالاهایی همچون نیکل، گندم و غلات را که این دو کشور تولیدکننده‌های کلیدی محسوب می‌شوند نشان می‌دهد

نمودار ۴- آثار کوتاه مدت جنگ اوکراین بر طیفی از کالاها که روسیه و اوکراین تولید کننده آنها محسوب می شوند.

- آثار جنگ بر صادرات گندم روسیه و اوکراین عمدتاً در خارج از اروپا احساس خواهد شد. همانگونه که نمودار ذیل نشان می دهد طیفی از کشورهای آسیایی و خاورمیانه ای بیشترین وابستگی را به گندم وارداتی از اوکراین و روسیه دارند. در این میان موقعیت تونس، اسرائیل، مصر و ترکیه از سایر کشورها بحرانی تر خواهد بود.

نمودار ۵- میزان وابستگی کشورهای منتخب به واردات گندم از اوکراین و روسیه بر مبنای آمارهای ۲۰۱۹

